

Ewa Szaradowska-Zamirska

Nowe media a odpowiedzialność jako kategoria aksjologiczna w edukacji estetycznej młodzieży

Wartości w muzyce 1, 77-88

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ewa Szaradowska-Zamirska

Uniwersytet Śląski
Katowice

Nowe media a odpowiedzialność jako kategoria aksjologiczna w edukacji estetycznej młodzieży

Wartości a refleksja pedagogiczna

Badania uwzględniające różne perspektywy naukowe (psychologia, filozofia, socjologia) obfitują w liczne próby definiowania, klasyfikowania i strukturyzowania wartości. Zdaniem Gabrieli Kloski, można wyróżnić kilka typów interpretacji tego pojęcia: „definicje subiektywistyczne, obiektywistyczne oraz kulturowe”¹. Także w pedagogice humanistycznej istotnie zarysowały się badania będące wyrazem potrzeby skoncentrowania się na zagadnieniach sensu życia, godności człowieka w tym również wartości.

Pedagodzy obecnie dokonują wzmózonych poszukiwań aksjologicznych podstaw edukacji. J. Gnitecki dostrzega konieczność uwzględniania, zarazem zrównoważenia i uspoijnienia przez współczesny system oświatowy sprzecznych wartości edukowanych i napięć powstałych na granicy ich działania w sytuacjach edukacyjnych². Zdaniem Urszuli i Wojciecha Morszczyńskich, „pojęcie wartości nie zostało dotychczas poprawnie zdefiniowane — prawdopodobnie nie jest to możliwe, gdyż jest to pojęcie pierwotne”³. Autorzy ci odróżniają konsekwentnie wartości od dóbr. Stosując opis fenomenologiczny dla wyróżnienia klas wartości, wskazują zarazem na wysokość i moc — wymiary hierarchii war-

¹ M. E j s m o n t, B. K o s m a l s k a: *Media, wartości, wychowanie*. Kraków 2005, s. 76.

² *Edukacja przełomu wieków wobec kwestii aksjologicznych*. Red. U. O s t r o w s k a. Olsztyn 2001, s. 54.

³ *Dziecko w świecie wartości*. Red. B. D y m a r a. Cz. 1. Kraków 2003, s. 160.

tości, które trzeba uwzględnić, dokonując wyboru. Choć wartości mocne mają podstawowe znaczenie dla rozwoju moralnego, to dopiero kierując się ku wartościami wysokim, człowiek może wykazać pełnię swej istoty.

Bronisława Dymara uzasadnia z kolei potrzebę wprowadzenia pojęcia „wartości — obiekty” do refleksji aksjologicznej. Zauważa, że „idee i cele są dla dziecka często dość dalekie, abstrakcyjne, przedmioty zaś znajdują się w zasięgu ręki”⁴. Również ta autorka podkreśla różnicowanie obecne w aktualnym sposobie myślenia o wartościach, wskazując m.in. na fakt pojawiania się w wielu współczesnych pracach socjologicznych definicji wartości J. Szczepańskiego, w myśl której „**Wartością nazywamy dowolny przedmiot materialny lub idealny, ideę lub instytucję, przedmiot rzeczywisty lub wyimaginowany, w stosunku do którego jednostki lub zbiorowość przyjmują postawę szacunku, przypisują mu ważną rolę i dążenie do jego osiągnięcia odczuwają jako przymus.** Wartościami są te przedmioty lub stany rzeczy, które jednostkom i grupom zapewniają równowagę psychiczną, dają zadowolenie: dążenie do nich lub osiągnięcie daje poczucie dobrze spełnionego obowiązku”⁵.

Uniwersalny — z punktu widzenia niniejszych rozważań — wydaje się podział, dokonany przez Romana Ingardena, wyróżniający:

1. Wartości witalne, z którymi są blisko spokrewnione wartości utylitarne i hedonistyczne.
2. Wartości kulturowe, do których należą wartości estetyczne, poznawcze i obyczajowe.
3. Wartości moralne⁶.

Odpowiedzialność

Mimo iż odpowiedzialność pojmowana jako wartość ogólnoludzka stała się już wielokrotnie przedmiotem złożonej refleksji, podejmuję jednak próbę ponownego jej przywołania, starając się osadzić niniejszą próbę refleksji nad odpowiedzialnością w kontekście przemiany kulturowo-edukacyjnej, określanej jako proces formowania się społeczeństwa informacyjnego, zdominowanego przez media i obraz.

Koncentruję się na edukacji estetycznej realizowanej na poziomie szkół powszechnych, głównie poprzez plastykę i muzykę. Staram się nawiązać bezpośrednio do tych sytuacji edukacyjnych, ograniczonych systemem klasowo-lek-

⁴ B. Dymara: *Wartości w uczeniu się — nauczaniu kompleksowym — kruszenie stereotypów*. W: *Dziecko w świecie wartości*. Red. B. Dymara. Cz. 2. Kraków 2003, s. 210.

⁵ Ibidem.

⁶ M. Ejsmont, B. Kosmańska: *Media, wartości...*, s. 78.

cyjnym, podczas których komputer stanowi środek i narzędzie pracy nauczyciela oraz wspiera aktywność ucznia. Staram się przywołać pytania o to: Czy, gdzie, w jaki sposób przejawiają się bądź są możliwe sytuacje odpowiedzialności w procesie edukacyjnym, obejmującym sfery: uczeń — nauczyciel — nowoczesne media? Staram się odnieść do praktyki edukacyjnej, zdając sobie jednocześnie sprawę z trudności bądź braku możliwości udzielenia na nie kompletnych odpowiedzi. W niniejszych rozważaniach korzystam z terminu „nowoczesne media”, ograniczając jednak jego znaczenie do komputera z jego oprogramowaniem oraz Internetu.

Jak wskazuje Katarzyna Olbrycht, „Zagadnienie odpowiedzialności stanowi nieodłączny element dyskusji na temat wolności, działań człowieka, ich oceny, wreszcie — specyficznej ich sfery, tzn. wychowania”⁷. Przytoczmy wybrane podejścia badaczy, świadczące o — w moim odczuciu — istotnych z punktu widzenia podjętej problematyki intuicjach.

Krystyna Ostrowska, próbując ukazać złożoną treść pojęcia „człowiek odpowiedzialny”, wskazuje między innymi, iż człowiek odpowiedzialny, to ten, który „dąży do wewnętrznej zgodności, tzn. do zgodności między różnorodnymi formami własnej aktywności, np. werbalnej i niewerbalnej, myślowej i wykonawczej; — uwzględnia w procesach podejmowania decyzji i działania skutki swojej aktywności, np. wypowiadając jakieś stwierdzenia, opinie, przekonania, liczy się z możliwym wpływem tych wypowiedzi na procesy poznawcze odbiorcy, uwzględnia przy tym nie tylko natychmiastowe skutki, ale także możliwość ich wystąpienia po upływie jakiegoś czasu; — działając, ocenia możliwości i stan drugiego człowieka; — nie podejmuje się zadań przekraczających jego własne możliwości w zakresie zarówno umiejętności, sprawności, jak i kompetencji, zna swoje możliwości i swobodnie nimi rozporządza [...]; — nie czyni innym szkody w sensie fizycznym, psychicznym i moralno-duchowym, przeciwnie — jest skłonny podejmować działania, które służą ochronie ich psychicznego i duchowego dobra, jest zorientowany na nieinstrumentalne traktowanie drugiego człowieka [...]”⁸.

Stanley Milgram zauważa, że „można mieć poczucie obowiązku, a nie mieć poczucia odpowiedzialności. Można bowiem powiedzieć, że poczucie odpowiedzialności jest specyficzną strukturą wielu właściwości psychicznych, ze względu na relacje, jakie zachodzą między daną osobą a innymi ludźmi, Bogiem, społeczeństwem, przyrodą. Poczucie odpowiedzialności pełni funkcję podtrzymywania i rozwijania pozytywnych relacji człowieka z otaczającą rzeczywistością i z samym sobą”⁹.

⁷ *Edukacja aksjologiczna. Odpowiedzialność pedagoga*. Red. K. Olbrycht. T. 2. Katowice 1995, s. 11.

⁸ K. Ostrowska: *Poczucie odpowiedzialności jako element dojrzałej osobowości*. W: *Edukacja aksjologiczna...*, s. 29—30.

⁹ *Ibidem*, s. 30—31.

Za podstawowe dla podjętego tematu uznają cztery kategorie sytuacji odpowiedzialności Romana Ingardena: „sytuacje dotyczące podmiotu odpowiedzialności — ponoszenia (bardziej pasywną) i podejmowania (bardziej aktywną) odpowiedzialności, sytuacje zewnętrzne wobec podmiotu, gdy jest on pociągany do odpowiedzialności, i sytuacje związane ze szczególnym rysem osobowości, jakim jest »bycie odpowiedzialnym«. Ponoszenie ciężącej na człowieku odpowiedzialności powinno wiązać się ze świadomym jej podejmowaniem i uzasadniać pociąganie sprawcy działania do odpowiedzialności za owo działanie”¹⁰.

Roman Ingarden zauważa ponadto: „Odpowiedzialne działanie jest przeprowadzone przez sprawcę w szczególny sposób. Sprawca podejmuje i spełnia je przy mniej lub bardziej pełnym zrozumieniu naocznym zarówno powstającej z jego działania sytuacji, wziętej w aspekcie wartości [...], jak i wartości motywów, które skłoniły go do działania”¹¹.

Nowe media w edukacji estetycznej szkoły powszechnej – korzyści i zagrożenia

Zarysowane ujęcia problematyki odpowiedzialności każą zwrócić uwagę na zagadnienie transformacji społeczeństwa industrialnego w społeczeństwo informacyjne, z całym złożonym bagażem przemian, jakie ów proces niesie. Bez względu na szczegółowe definicje i analizy objaśniające jego istotę, można powtórzyć za wieloma autorami, iż w społeczeństwie informacyjnym coraz większa wartość przypisywana będzie informacji i umiejętności jej wykorzystywania. Wskazane tendencje wymuszają zmiany w polskiej szkole, wytyczając kierunek badań, wdrożeń, innowacyjnych rozwiązań uwzględniających nowe media, wskazują zarazem na konieczność praktycznego przygotowania kadry pedagogicznej do wprowadzania ich w życie.

Można w związku z tym zapytać, co nowego w stosunku do tradycyjnych mediów, narzędzi, środków wspomagania dydaktycznego wnosi komputer w proces edukacyjny w szkole podstawowej realizowany w obszarze edukacji plastycznej i muzycznej, tym samym: czy, a jeśli tak, to jakie konsekwencje w sferze odpowiedzialności niosą te zmiany?

Wydaje się, iż zadając to pytanie, warto jeszcze raz podkreślić specyficzną wartość przedmiotów artystycznych, zwłaszcza wobec ich obecnej słabości w powszechnej edukacji szkolnej. Jak zauważa Helena Hohense-Ciszewska, „Przedmioty wychowujące przez sztukę [...] posiadają określoną wspólną specy-

¹⁰ Za: Ibidem, s. 11.

¹¹ Ibidem, s. 11–12.

fikę: Dzięki możliwości dotarcia do emocjonalnej sfery osobowości, intuicji, wyobraźni — spełniają wymagania szczególne, które nie mogą być podejmowane przez inne przedmioty nauczania. Są systemem działań pedagogicznych opartych zarówno na bezpośrednim emocjonalnym kontakcie ze sztuką, jak i na świadomej refleksji o niej”¹².

Praktyczne zastosowanie komputerów w edukacji estetycznej szkoły podstawowej i gimnazjów, w przypadku muzyki, polega na: możliwości graficznego zapisania melodii, zaprezentowania wysokości dźwięków, wartości nut i schematów rytmicznych na ekranie monitora. „Przy pomocy komputera można ćwiczyć dyspozycje odtwórcze, twórcze i percepcyjne. Podczas realizacji treści w sposób odtwórczy, muzyczny program komputerowy często pełni rolę wzorca, a jednocześnie korektora [...]. Komputer może służyć także jako generator barw i brzmień różnych instrumentów, których tonację i tempo uczeń może zmieniać. Poprzez poznanie i przeżycie procesu twórczego, uczeń może zrozumieć, jak powstaje dzieło artystyczne i dlaczego jest ono wartościowe. Muzyczne programy edukacyjne pozwalają na kreatywną twórczość [...]”¹³. Stanisław Juszczyk dokonał szczegółowej analizy zawartości muzycznych programów komputerowych, wyodrębniając szereg ich typów. Wskazał przy tym programy służące przekazywaniu lub sprawdzaniu wiedzy o muzyce¹⁴. Zaobserwowano zarazem w toku prowadzonych badań eksperymentalnych istotny wpływ mediów elektronicznych na rozwój uzdolnień, zainteresowań, osiągnięć muzycznych uczniów oraz zwiększenie efektywności procesu nauczania¹⁵.

Również w przypadku plastyki nowoczesne programy komputerowe mogą mieć charakter nośników wiadomości, testów lub kwizów sprawdzających wiedzę i umiejętności uczniów. Wspomaganie komputerowe tego typu zajęć polegać może także na:

1. Wykorzystaniu edytorów grafiki (m.in. Paintbrush, Corel Paint) jako narzędzi wzbogacających bardziej tradycyjne metody i techniki pracy.
2. Operowaniu dotychczas wytworzonym dorobkiem artystycznym ludzkości, prezentowanym w różnorodny sposób w sieci komputerowej.
3. Wykorzystaniu programów hipermedialnych (np. *Iluminacyjna książka — manuskrypt*) umożliwiających poznanie wielowarstwowe, interdyscyplinarne¹⁶.
4. Wykorzystaniu charakteru interakcyjnego komputerów, poprzez kreowanie własnej wizji, w wirtualnej przestrzeni, z użyciem do tego obrazu, dźwięku, animacji i ruchu.

¹² H. H o h e n s e - C i s z e w s k a: *Powszechna edukacja plastyczna*. Warszawa 1982, s. 79—80.

¹³ S. Juszczyk, za: E. P a r k i t a: *Media elektroniczne w wychowaniu muzycznym i plastycznym*. W: *Wychowanie muzyczne i nauka o muzyce wobec przemian kulturowych i cywilizacyjnych*. Red. J. Z a t h e y. Kraków 2003, s. 118.

¹⁴ Ibidem, s. 120.

¹⁵ Ibidem, s. 120—121.

¹⁶ Zob.: <http://www.pedagogika.umk.pl/ztk/wykaz.htm> [data dostępu: 15.05.2008].

Oprócz wskazywanych wielorakich korzyści, płynących z wykorzystania komputera oraz Internetu w edukacji estetycznej, dostrzega się także obszary możliwych zagrożeń. Rodzą się zarazem pytania i kwestie, w odniesieniu do których nie sformułowano jak dotąd jednoznacznych odpowiedzi.

Zagrożenia wynikające z niekontrolowanego wykorzystania komputera przez młodzież szkolną dotyczą wielu sfer rozwojowych. Zarazem artykułowane powszechnie pytania i wątpliwości o charakterze bardziej lub mniej ogólnym można ująć w następujące wątki, będące wyrazem ścierania się różnorodnych podejść do problemu oddziaływania mediów na edukację, w tym edukację estetyczną:

1. Współczesne rozwiązania technologiczne dają wyjątkową możliwość łączenia tekstu, muzyki, rysunku, animacji w jedną całość za pomocą odpowiedniego oprogramowania. Można zarazem przywołać pytanie postawione już przez badaczy: czy tego rodzaju działania to nie wyłącznie pozory pracy twórczej? „A może jest to sytuacja podobna do tej, jaką mamy w przypadku nauki malowania i rysowania przy pomocy komputera, której zarzuca się redukcjonizm myślowy i doświadczalny?”¹⁷

2. Nieciągły charakter struktury cyberprzestrzeni programów komputerowych może być niekorzystny dla użytkujących je osób o niskim wskaźniku inteligencji¹⁸.

3. Obraz z kolei wręcz przeszkadza w uczeniu się osobom o wysokim wskaźniku w testach inteligencji oraz w testach twórczego myślenia.

4. W przypadku wirtualnego studia istnieje możliwość manipulacji odbiorcą, oko nie odróżnia bowiem elementów prawdziwych od fałszywych.

5. Niektórzy autorzy wskazują na skłonność dzieci do detalizacji rzeczywistości oraz do pozostawania na poziomie „orientacji konkretnej” w efekcie zastosowania komputera, także na przydatność tego narzędzia raczej do ćwiczenia umiejętności technicznych niż społecznych i emocjonalnych¹⁹.

6. Internet stanowi źródło różnych pod wieloma względami informacji, które mogą doprowadzić dziecko bez odpowiedniego wsparcia i przygotowania do wielu napięć emocjonalnych, z którymi nie będzie ono w stanie sobie poradzić.

7. Istnieje również niebezpieczeństwo zagubienia młodego odbiorcy w gąszczu informacji przy braku wprawy w ich selekcjonowaniu.

8. Ważna może być także łatwość kontaktu z czyjąś estetyczną wizją w przestrzeni Internetu, najczęściej — jak ocenia Anna Małecka²⁰ — wizją

¹⁷ B. Siemieniecki: *Komputery i wychowanie — podstawowe dylematy edukacji*. W: *Wychowanie a polityka. Tradycje i współczesność*. Red. W. Wojdyłło, M. Strzelecki. Toruń 1997.

¹⁸ Zob: <http://www.pedagogika.umk.pl/ztk/wykaz.htm> [data dostępu: 15.05.2008].

¹⁹ A. Murzyn: *Media i świat informacji jako szansa i zagrożenie dla wartości dziecka*. W: *Dziecko w świecie wartości*. Cz. 2..., s. 167—170.

²⁰ Za: B. Jarosz: *Przestrzeń graficzna w przekazach multimedialnych w dobie dominacji kultury obrazu*. Dostępne w Internecie: <http://www.ap.krakow.pl/ptn/ref2004/jarosz.pdf> [data dostępu: 15.05.2008].

niemą, przeciętną, nieudolną, a nawet „nieestetyczną”, bardzo rzadko zaś — z wyrafinowaną. Może to, zdaniem autorki, sprzyjać rozpowszechnianiu kiczu.

Nowoczesne media a pytania o odpowiedzialność w edukacji estetycznej młodzieży

O dylematach współczesnego wychowania, wobec których staje pedagog pracujący w dziedzinach artystycznych, pisze trafnie Zofia Konaszkievicz. Zauważając, iż wobec aktualnych i złożonych zarazem problemów oraz kontekstów wychowania nie wystarczy prosta wiara w moc muzyki, cytuje Paweł Beylina, który pisał m.in.: „Muzyka jest więc, jak się wydaje, etyczną niemową, w której można dostrzec lub której można przypisać takie wartości pozamuzyczne, jakie chce się w niej odnaleźć. Ale źródła tych wartości leżą poza samą muzyką”²¹.

Katarzyna Olbrycht, pytając, czy pedagog spełnia warunki ponoszenia odpowiedzialności wskazane przez Romana Ingardena, zauważa, że „zarówno praktyka, jak i opracowania teoretyczne podają w wątpliwość pozytywną odpowiedź na to pytanie. Nie wydaje się oczywiste, czy przeciętny polski pedagog ma pełną świadomość swoich działań wychowawczych, czy potrafi ocenić je w świetle wartości wraz z własnymi motywami, czy jest wolny wewnętrznie i zewnętrznie (czy uznaje w sobie centrum decyzji), wreszcie, czy jest zdolny zrealizować postanowione działanie”²².

Wydaje się, że istotne znaczenie może mieć tutaj również praktyczne doświadczenie przez nauczycieli różnorodnych ograniczeń, których realne źródło tkwi we wskazanych przez W. Strykowskiego czterech grupach problemów polskiej szkoły — barierach: ekonomiczno-społecznych [...], psychologiczno-socjologicznych [...], techniczno-metodycznych [...], organizacyjno-przedmiotowych [...]”²³. Do ostatniej grupy zaliczyć trzeba wspomnianą, ledwie dostrzegalną obecność przedmiotów artystycznych w ramowych planach nauczania dla szkół powszechnych.

Badania Marii Kordaczyńskiej wskazują, iż wielu nauczycieli kojarzy wartościowanie głównie z ocenami szkolnymi, nie zadając sobie trudu, by głębiej przeanalizować tę problematykę²⁴. Problem związku pomiędzy odpowiedzialno-

²¹ Z. Konaszkievicz: *Dylematy wychowania muzycznego jako integralna część dylematów współczesnego wychowania*. W: *Wychowanie muzyczne...*, s. 38.

²² *Edukacja aksjologiczna...*, s. 12.

²³ Za: Z. Kurkowski: *Goniąc nowoczesność*. W: *Wychowanie muzyczne...*, s. 140.

²⁴ Za: M. Szpiter: *Aksjologiczne aspekty edukacji zintegrowanej*. W: *Teoretyczne i praktyczne aspekty kształcenia zintegrowanego*. Red. H. Kosętką, J. Kuźma. Kraków 2000, s. 495.

ścią pedagoga a jej brakiem oraz warunkami jego pracy sygnalizują badania diagnostyczno-eksplanacyjne przeprowadzone w kilkudziesięciu szkołach podstawowych województwa katowickiego, które wykazały, że w niewielu z nich prowadzone są lekcje muzyki z wykorzystaniem elektronicznych mediów, a do rzadkości należy wykorzystanie na nich (przynajmniej kilka razy w semestrze) komputerowych programów muzycznych, pomimo iż zaobserwowano zarazem istotny wpływ mediów elektronicznych na rozwój uzdolnień, zainteresowań, osiągnięć muzycznych uczniów oraz zwiększenie efektywności procesu nauczania tam, gdzie wspomniane media wykorzystywano²⁵. Badania diagnostyczne przeprowadzone wśród nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej wskazują, iż stopień wykorzystania plastycznych programów komputerowych jest wyraźnie niższy niż innych programów komputerowych wykorzystywanych na tym etapie edukacji²⁶.

Wobec problemu odpowiedzialności nauczyciela za wychowanka i jego rozwój oraz odpowiedzialności wobec rodziców, instytucji i samego ucznia²⁷ stawiam pytania, które sytuują nas bliżej problemów i dotyczących nowych mediów w edukacji estetycznej młodzieży. Sądzę, iż poniżej zarysowane zagadnienia nie są nowe, lecz wzrasta obecnie ich waga w sytuacji rosnącego stopniowo poziomu wykorzystania nowoczesnych technik medialnych w edukacji estetycznej młodzieży szkolnej, w związku z czym pogłębiać się będzie wspomniany dostęp do zróżnicowanej, najnowszej wiedzy i ludzkiego doświadczenia. I tak:

1. Jaki klucz/jakie objaśnienia/jaki sposób mówienia o świecie sztuk wizualnych zastosować, docierając poprzez komputer i Internet do najnowszych wytworów sztuki i działań współczesnych artystów?

2. W jakim tak naprawdę zakresie, dysponując nowymi mediami mogę/powiniennem „zanurzyć” wychowanków w kulturę i jakich szczegółowych wyborów tu dokonywać? Co wskazywać jako najbardziej odpowiedni wybór? Czy to robić?

3. Jak wówczas wskazywać/czy uczyć (jak chcą niektórzy) wartości, pamiętając o tym, co dziecko nabywa za pomocą mediów poza obszarem naszego oddziaływania?

4. Jaki jest zakres odpowiedzialności za sposób i jakość wykorzystania nowego medium?

5. Na ile możliwe jest rzeczywiste kształtowanie poprzez nowe media trwałej postawy wobec aktywności artystycznej/sztuki?

²⁵ S. Juszczyk: *Media elektroniczne w wychowaniu muzycznym i plastycznym*. W: *Wychowanie muzyczne...*, s. 120.

²⁶ M. Stokłosa: *Wykorzystanie komputerowych programów multimedialnych i graficznych w edukacji plastycznej dzieci młodszych*. W: *Dylematy edukacji artystycznej*. T. 1: *Edukacja artystyczna wobec przemian w kulturze*. Red. W. Limont, K. Nielek-Zawadzka. Kraków 2005.

²⁷ Por. *Edukacja aksjologiczna...*

Do zaprezentowanych pytań odnosi się z pewnością uniwersalna uwaga formułowana przez przedstawicieli takich dyscyplin jak psychopedagogika czy socjologia. Wskazują one, iż nie tyle sama umiejętność obsługi i korzystania z komputera jest istotna, ale twórczy, odpowiedzialny sposób, w jaki się to robi. Z pewnością pomocna jest tutaj samodzielnie podejmowana aktywność na rzecz pogłębienia wiedzy i świadomości dotyczącej złożonych aspektów oddziaływania i interakcji mediów.

Bronisław Siemieniecki wskazuje na moment, gdy każdy nauczyciel będzie mógł tworzyć programy dydaktyczne. Dzięki nieuniknionemu postępowi niewiele czasu przeznaczal będzie na stronę techniczną konstruowanego oprogramowania. Zaoszczędzony czas pozwoli mu skoncentrować się na nowych, niekonwencjonalnych rozwiązaniach — nie tylko z zakresu dydaktyki, ale też — co istotne — wychowania, tak by lekcje zawierały treści przesiąknięte humanizmem²⁸.

Uważam, że **harmonia w budowaniu hierarchii wartości w nauczycielskim, osobistym systemie wartości umożliwi budowanie pełniejszej harmonii w relacjach i dobieraniu szeroko pojętych środków edukacyjnych.**

Uczeń o odpowiedzialności

Badania empiryczne nad wartościami, podjęte przez Urszulę i Wojciecha Morszczyńskich, wśród nauczycieli i uczniów szkół podstawowych wskazują, iż odpowiedzialność zajmuje wysoką pozycję w rankingach każdej z badanych grup. Jest zatem wartością mocną. Zajmuje ona także zasadnicze miejsce jako wartość określająca wzorzec osobowy ucznia. Zarazem jednak, co zastanawiające, często rodzice i wychowawcy swe oddziaływania wychowawcze opierają na zakazach²⁹.

Istotną przesłankę dla niniejszych rozważań mogą stanowić również niektóre wnioski wynikające z badań nad rozumieniem pojęcia „wartości ogólnoludzkie” przez uczniów szkół licealnych i zawodowych. Ich wyniki wskazują, iż badana młodzież miała problemy z rozumieniem wspomnianego pojęcia. Na poziomie jego rozumienia wpływał typ szkoły, do której uczeń uczęszczał. Uczniowie szkół licealnych i zawodowych mieli kłopoty z respektowaniem wartości ogólnoludzkich, przy czym najwięcej problemów przejawiali uczniowie klas pierwszych, zarówno liceum ogólnokształcącego, jak i zasadniczej szkoły zawodowej,

²⁸ Zob.: <http://www.pedagogika.umk.pl/ztk/a6.htm> [data dostępu: 15.05.2008].

²⁹ U. Morszczyńska, W. Morszczyński: *Aksjologiczne barwy dziecięcego świata*. W: *Dziecko w świecie wartości*. Cz. 1..., s. 92, 105.

natomiast najlepsze wyniki w tej kwestii osiągnęli uczniowie klas IV LO. Zarówno styl pracy nauczyciela, jak i dostrzeganie przez badanych obecności wartości ogólnoludzkich w materiale nauczania różnicowały stopień ich respektowania przez młodzież. Zauważono też, iż sami nauczyciele często nie dostrzegali znaczenia aksjologii w kształtowaniu dojrzałej osobowości człowieka, co obniżało stopień respektowania wartości poprzez badaną młodzież³⁰.

Z kolei badania Urszuli Kazubowskiej przeprowadzone na grupie 120 uczniów gimnazjów oraz ich rodzin pokazują, że uczniowie korzystają z Internetu dość często — kilka razy w tygodniu. Komputer i Internet postrzegają w pierwszej kolejności jako miejsce zabawy, poszukiwania informacji, choć świadomi są płynących z nich zagrożeń. Jest to jednak w głównej mierze zagrożenie określane przez nich jako fizyczne (wymieniają wady postawy czy wzroku nabyte wskutek długiego obcowania z komputerem). Badana młodzież nie dostrzega natomiast pozostałych zagrożeń (psychicznych, moralnych, społecznych czy też intelektualnych)³¹.

Jak wskazuje Barbara Puczyńska, częstotliwość korzystania z komputera przez badanych przez nią uczniów pochodzących ze środowiska wielkomiejskiego jest duży. Zarazem tylko 30% spośród badanej grupy wykorzystuje go do pogłębiania wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin. Czas spędzany przy komputerze jest, w stosunku do przyjmowanych norm, zbyt długi — zwłaszcza wśród chłopców³².

Brakuje — jak się wydaje — wystarczająco szerokiego, empirycznego rozpoznania stanu i możliwości kształtowania doświadczeń aksjologicznych młodzieży szkolnej z wykorzystaniem najnowszych mediów w szkolnej edukacji estetycznej, w odniesieniu do szkolnictwa powszechnego. Być może ze względu na „opór materii” w tym względzie niektóre obszary nie zostaną w ogóle poddane refleksji naukowej.

Podsumowanie

Należy zwrócić także uwagę na wzmożoną odpowiedzialność leżącą po stronie uczelni kształcących kadry nauczycielskie. Uważam, iż sprawę szczególnej wagi stanowi problem pozytywnej selekcji do zawodu — tak, by proces

³⁰ Za: Z. Frączek: *Edukacja aksjologiczna wobec potrzeb współczesności*. Rzeszów 2002, s. 190.

³¹ U. Kazubowska: *Dziecko i komputer — dramat czy szansa rozwoju?* Dostępne w Internecie: <http://www.ap.krakow.pl/ptn/ref/2004/kazubow.pdf> [data dostępu: 15.05.2008].

³² B. Puczyńska: *Komputer i internet — formy aktywności uczniów klas 4–6*. Dostępne w Internecie: http://www.sp3.wlodawa.pl/b_puczynska/komputer_formy_aktywnosci.html [data dostępu: 15.05.2008].

kształcenia poprzedzał jak najbardziej świadomy wybór drogi nauczycielskiej. Druga kwestia to stałe pogłębianie umiejętności warsztatowo-dydaktycznych w zakresie wykorzystania mediów w nauczaniu. Poza tym:

1. Pytania o odpowiedzialność jako jedną z wartości podstawowych powinna znaleźć swoje miejsce w dyskusji na temat obecności nowoczesnych mediów w edukacji estetycznej, nawet pomimo niemożności zweryfikowania niektórych intuicji związanych z tym zagadnieniem. Jak się wydaje, pogłębione i pełne, odpowiedzialne zarazem wykorzystanie komputerów w edukacji estetycznej młodzieży jest wciąż sprawą przyszłości.

2. Sądzę, że **nie można mówić o pełnej odpowiedzialności nauczycieli za wykorzystanie nowoczesnych mediów w procesie edukacji estetycznej bez uwzględniania aktualnych możliwości technologicznych oraz ograniczeń organizacyjnych szkolnych struktur, choć zarazem najistotniejszym rysem odpowiedzialności we wskazanym kontekście pozostaje konieczność pogłębionej autorefleksji na temat osobistej hierarchii wartości.**

3. Warto na koniec przytoczyć słowa Bronisława Siemienieckiego, który zauważa, iż wciąż w szkole podstawowej pomijane są takie podstawowe cele, jak „rozwijanie myślenia czy przedsięwzięcia natury wychowawczej”. Jednocześnie badacz wskazuje na wyjątkowe możliwości kształtowania za pomocą nowoczesnych mediów myślenia w działaniu. Myślenia krytycznego i twórczego, konstruktywnego — uczącego tolerancji, szacunku do innych, umiejętności rozwiązywania konfliktów, ograniczania własnej agresji.

Ewa Szaradowska-Zamirska

New media and responsibility as an axiological category in aesthetic education of the youth

S u m m a r y

Nowadays, values are the subject of many scientific disciplines. The main focus of the article is responsibility comprehended both as a general human value and as an inseparable part of an upbringing-aimed discussion. It asks the following questions, ‘What new does a computer contribute to the educational process realised in the area of the artistic and musical education of the school youth?’, ‘How, in the context of an advancing process of IT (Information Technology) or new media use (here: a computer, the Internet), is an issue of a pedagogue’s responsibility perceived?’. It points out some aspects of the use of the above-mentioned media in the aesthetic education of the young. The article focuses attention on the fact that, beside some possible threats, there are undoubtedly exceptional opportunities for creating didactic as well as educational situations. Alongside this, the article emphasizes the necessity of a deep introspective reflexion over a pedagogue’s own hierarchy of values.

Ewa Szaradowska-Zamirska

**Les nouveaux médias et la responsabilité comme catégorie axiologique
dans l'éducation esthétique des jeunes**

R é s u m é

Les valeurs constituent actuellement l'objet de recherches dans plusieurs domaines scientifiques. Dans l'article l'auteur se concentre sur la responsabilité conçue comme une valeur humaine universelle, perçue aussi comme élément indispensable de la discussion sur l'éducation. L'auteur pose alors la question suivante : L'ordinateur, qu'apporte-t-il de neuf dans le processus éducatif réalisé dans le domaine de l'éducation plastique et musique à l'école ? Comment, dans le contexte du processus croissant de l'informatisation et de l'utilisation de nouveaux médias (ici : ordinateur, Internet) la problématique de la responsabilité du pédagogue se situe-t-elle ? L'auteur démontre les aspects choisis de l'utilisation des médias en question dans l'éducation artistique des jeunes. Sauf des dangers possibles, elle attire l'attention sur des possibilités remarquables de création non uniquement des situations didactiques mais aussi éducatifs. Elle souligne ainsi la nécessité d'une réflexion individuelle approfondie du pédagogue sur sa propre hiérarchie de valeurs.